HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ברוך אופנים הוא דאמרי ליה. מכל קדוש לומרים ברפים כלכתיב

(ישעיה ו) ברפים עומדים ממעל לו וגו' וכתיב בתריה וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש וכו' ומה שאנו אומרים בתפלת יוצר והמופיעים וחיות הקדש כו' דחיות נמי מומרים ברוך לעדיפי מברפים וקרא נמי מוכח דחיות ואופנים הוא דאמרי ליה ואיבעית אימא כיון דאתיהיב רשותא אתיהיב [1]וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו איני יודע מי נעשה שר למי כשהוא אומר [2]כי שרית עם אלהים הוי אומר יעקב נעשה שר למלאך בכה ויתחנן לו איני יודע מי בכה למי כשהוא אומר ויאמר שלחני הוי אומר מלאך בכה ליעקב כי שרית [עם אלהים ועם אנשים] אמר רבה רמז רמז לו שעתידים שני שרים לצאת ממנו ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל מכאן רמז לו גלות [3]ובגפן שלשה שריגים אמר רב חייא בר אבא אמר רב אלו ג' שרי גאים היוצאים מישראל בכל דור ודור פעמים ששנים כאן ואחד בארץ ישראל פעמים ששנים בארץ ישראל ואחד כאן יהיבו רבנן עינייהו ברבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב רבא אמר אלו שלשה שרי גוים שמלמדים זכות על ישראל בכל דור ודור תניא רבי אליעזר אומר גפן זה העולם שלשה שריגים זה אברהם יצחק ויעקב והיא כפורחת עלתה נצה אלו האמהות הבשילו אשכלותיה ענבים אלו השבטים אמר לו רבי יהושע וכי מראין לו לאדם מה שהיה והלא אין מראין לו לאדם אלא מה שעתיד להיות אלא גפן זה תורה שלשה שריגים אלו משה ואהרן ומרים והיא כפורחת עלתה נצה אלו סנהדרין הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הצדיקים שבכל דור ודור אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דמוקים ליה כוליה בחד מקום רבי אלעזר המודעי אומר גפן זה ירושלים שלשה שריגים זה מקדש מלך וכהן גדול והיא כפורחת עלתה נצה אלו פרחי כהונה הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי יהושע בן לוי מוקים לה במתנות דאמר ר' יהושע בן לוי גפן זו תורה שלשה שריגים זה בארי עמוד ענן ומן והיא כפורחת עלתה נצה אלו הבכורים הבשילו אשכלותיה ענבים אלו נסכים רבי ירמיה בר אבא אמר גפן אלו ישראל וכן הוא אומר [4]גפן ממצרים תסיע שלשה שריגים אלו שלשה רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה והיא כפורחת [ו] עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות וכן הוא אומר [5]ובני ישראל פרו וישרצו עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל וכן הוא אומר [6]ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי [ז]אגאלתי הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כום התרעלה והיינו דאמר רבא [ח]שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחד ששתה בימי משה ואחד ששתה בימי פרעה נכה ואחד שעתידה לשתות עם כל העובדי כוכבים אמר ליה רבי אבא לרבי ירמיה בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו אמר רבי שמעון בן לקיש אומה זו כגפן נמשלה אומות שבה אלו בעלי בתים אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים עלין שבה אלו עמי הארץ קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא דאילמלא עליא לא מתקיימין איתכליא [7]ואכרה לי בחמשה עשר כסף א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק [ט]אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר [8]בקברי אשר כריתי לי בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו צדיקים וכן הוא אומר [9]צרור הכסף לקח בידו חומר שעורים ולתך שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ואם שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן כשהוא אומר [10]ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית ה' אל [י]היוצר הוי אומר שלשים בארץ ישראל וט"ו כאן אמר אבי ורובייהו משתכחי בבי כנישתא דתותי [א] אפתא והיינו דכתיב [11]ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי ואם לא חדלו וישקלו את שכרי שלשים כסף [כ]רבי יהודה אומר אלו שלשים צדיקי אומות העולם שאומות העולם מתקיימים עליהם עולא אמר אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת

כיון דאתיהיב רשותא. להזכיר לכבר הזכירוהו בקדוש לאחר שלש תיבות של שבת: אתיהיב. רשותא למלכויות להלילה: וישר אל מלאך. מקרא הוא בפרי עצר: ויוכל איני יודע. על מי זה מכסה הוא אומר ויוכל שנלחם ועשה שר של יעקב למלאך והכי קאמר וישר יעקב אל מלאך ויוכל יעקב או הכי קאמר וישר אל יעקב מלאך כלומר נשתרר לעומתו המלאך ויוכל המלאך ונלחו: כשחוח אומר כי שרית. ותוכל הוי יעקב ונלחו למלאך: שרית עם אלהים. נשיא שבאחת ישראל שמסוכים הם ונקראים אלהים עד שהאלהים יפת דבר שניהם (שמות כב) ועם אנשים רשם הגולה: וגבפן. ישראל נמשלו לגפן דכתיב גפן ממצרים תסיע (תהלים פ): שרי גאים. עשיריס וקרוביס למלכות: אלו ג' שרי גויים. מלמכיס: עלתה נצה. אין משוב לן כל כך כשריגים שהם ענפים קשיס: אלו פרחי כהונה. המשרתים במקדש: נמשנות. שנתן הקב"ה לישראל: אלו הבכורים. שהכניסן לארץ טובה ומלאה פירות ומביאין ממנה בכורים בפרישת גמר בשולם: הגיע זמן. לנאת מכאן ולפרות ולרבות: עלתה נצה. עלתה זמן הנאה להזות דס וגאת של מלכיס: ג' כוסות. בפסוק החלוס וכוס פרעה וגו' [ו]: בימי פרעה נכה. שהחריבה נבוכד נצר דכתיב (ירמיה מו) לבח נבוכד נצר מלך בבל וגו': אומה זו. ישראל: נמשלה כגפן. גפן ממלכיס תסיע: ומורום שבה אלו בעלי בתים. דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונס למלכות בשביל שתיסה ומתקיימים על ידס: ענן. שבגפן קולנין הרוח ומגיעים על האשכולות שלא יכס שרב ושמש ורומות כך עמי הארץ מוכיחין וזוכרין את שלמידי חכמים לטובה: קנוקנות. וידייל"ש בלא חזו למידי: ואלריה לי. הקב"ה אומר קניתי לי ישראל בעו"ה בניסן בשביל הצדיקים: אשר קריתי לי. קניתי כדאמרי' בפ"ק דסוטה (דף יג.) דיעקב זכנה מעשו: צרור הכסף. בחלק (סנהדרין דף לו:) מפרשינן ליה בצדיקים דשלמו ליה עמון ומואב לנבוכד נצר כדשמעו לנביאים דשיעבדו בחורבנא תע אחרניהו שלא להו שלמו ליה כי אין האים בניתו שלא להו בקריבא אחי שלמו ליה הלך בדרך רחמוק שלא להו אינא ליה לקח הכסף דקא ניחו לצדיקי דבעי רחמי שלמו ליה צרור הכסף נקח הכסף: תומר. שלשים סאין: לתך. ט"ו סאין: לתן. בנבל: ורובייהו. לצדיקי דאין ישראל: אפתא. יליע: ואומר אליהם. בנבואת זכריה כתיב גבי עובדי כוכבים ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו להפר את בריתי אשר כרתי את (כ) העמים ואומר אליהם וגו': הבו שכרי. החזירו לי את הצדיקים שהייתם מקבלים עליהם שכר ושקלו וגו'(ג): ואקח את שלשים הכסף. אותם צדיקים לדורות ישראל: אל בית ה'. בארץ ישראל: שלשים מלוח. לפ שמפרשו ב] ומהכא הוא דקתי יליף: שאין

1. וַיִּשַׁר אֶל מַלְאָךְ וַיֵּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: הושע יב ה
2. וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וַתּוּכָל: בראשית לב כט
3. וּבְגַפְנָךְ שְׁלֹשָׁה שָׂרִגִים וְהִיא כְּפָרְחָה עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: בראשית מ י
4. גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ: תהלים פ ט
5. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: שמות א ז
6. פּוֹרָה דָּרְכָתִי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וָאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וַאֲרַמְסֵם בַּחֲמָתִי וַיִּז נִצְחָם עַל בִּגְדִי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִי: ישעיהו סג ג
7. וְאֶבְרָה לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים: הושע ג ב
8. אֲבִי הַשְׁבִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה: בראשית נ ה
9. צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכִּפֻּרִים יָבֹא בֵּיתוֹ: משלי ז כ
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יְיָ אֶל הַיּוֹצֵר: זכריה יא יג
11. וַאמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף: זכריה יא יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' דבי כרסתא דתותי אפתא. נ"ב ע' ערוך ערך אפתא: ב] רש"י ד"ה שלשים מלות לפ שמפרשו. נ"ב ע' עבודה מלמדות מלמד מקור לין מלק ג' פכ"פ פ"ק קג ע"ל דמפרש להו לקולמו שלשים ועי' יפה תואר כפ' ויחי דף תקכ"ס עמוד ד' ויפה מלמד פ"ל דכ"ס דף ל"ו ע"ל ופ"ב דע"ז דף ק"ל ע"ב:

מוסף רש"י

ג' כוסות. בחלומו של שר המשקים (בראשית ט.). בימי פרעה נכה. לפי שבזמן מלך בבל נבטלו לחכות את מלך מלכי המלכים (שם). עם כל העובדי כוכבים. לימות המשיח (שם).

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' דבי כרסתא דתותי אפתא. נ"ב ע' ערוך ערך אפתא: ב] רש"י ד"ה שלשים מלות לפ שמפרשו. נ"ב ע' עבודה מלמדות מלמד מקור לין מלק ג' פכ"פ דף קג ע"ל דמפרש להו לקולמו שלשים ועי' יפה תואר כפ' ויחי דף תקכ"ס עמוד ד' ויפה מלמד פ"ל דכ"ס דף ל"ו ע"ב ופ"ב דע"ז דף ק"ל ע"ב:

לעזי רש"י

וידייל"ש [וידילי"ש]. קנוקנות.

רבינו גרשום

הדר ויריעו כל בני אלהים: אלו שלשה שרי גוים כו'. כלומר גוים כשרין כגון אדרכן דשמשיה לרב: הבשילו אשכלותיה ענבים אלו הנסכים. וגם הם היו מתנה לגבי מזבח: וכן הוא אומר ויז נצחם על בגדי. נצה דורש נצחם: שלש כוסות האמורין במצרים. וכוס פרעה בידי וגו': אומה זו כגפן נמשלה. כלומר ישראל: קנוקנות. סופי ענבים שהם ענבים קשים: שאלמלא עלייה. כלומר שחורשין וזורעין שאלמלא כן רעב יבא בעולם: חומר שעורים ולתך שעורים. חומר שלשים סאה לתך ט"ו סאין ואלו הן סך הכל מ"ה סאין ואותם מ"ה סאין אלו מ"ה צדיקים: דתותי אפתא. אַפְגְּרִין בלע"ז: ואומר אליהם אם טוב בעיניכם הבו שכרי: